

ΠΟΥ ΕΚΕΙΤΟ Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΙΣ ΕΛΙΜΕΙΑ

Αί πληροφορίες, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐκ τῶν ἀρχαίων πηγῶν περὶ τῶν πόλεων¹ τῆς Ἐνω καλουμένης Μακεδονίας, τῆς σημερινῆς δηλ. Δυτικῆς Μακεδονίας, εἶναι τόσον πενιχραί, ὥστε ἐξ αὐτῶν σήμερον πολὺ ὀλίγας γνωρίζομεν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ξηρὰ μόνον ὀνόματα. Δυστυχῶς δὲ καὶ τὰ νεώτερα εὐρήματα ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν καὶ ἀνασκαφῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ καιροὺς ἔγιναν εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν, δὲν εἶναι πάντοτε ἱκανὰ νὰ μᾶς διαφωτίσουν περισσότερον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὄχι μόνον ἡ ἱστορία τῶν παραδεδομένων πόλεων μένει δι' ἡμᾶς ἄγνωστος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ τοποθέτησις των δὲν εἶναι πάντοτε ἐφικτή. Μία ἀπὸ τὰς πόλεις, τῶν ὁποίων ἡ θέσις πολὺ συνεζητήθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων καὶ τῶν ἱστορικῶν, εἶναι καὶ ἡ Ἐλίμεια, ἡ πρωτεύουσα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῆς ὁμωνύμου μακεδονικῆς ἐπαρχίας, τῆς ἐκτεινομένης νοτίως τῆς Ὀρεσιτίδος καὶ τῆς Ἐορδαίας μέχρι τῆς Πίνδου καὶ τῶν Καμβουνίων.²

¹ Περὶ τῶν πόλεων τῆς Ἐνω Μακεδονίας ὁ Στράβων VII, 9 σ. 527 λέγει τὰ ἑξῆς: «Πρότερον μὲν οὖν καὶ πόλεις ἦσαν ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις... νῦν δὲ τὰ πολλὰ μὲν ἔρημια κατέχει, τὰ δ' οἰκούμενα κομηδὸν καὶ ἐν ἐρειπίοις λείπεται».

² Ἡ Ἐλίμεια ἢ Ἐλιμιώτις περιελάμβανε τὴν σημερινὴν περιοχὴν τῶν Γρεβενῶν, Σερβίων, Βεντζίων, τῆς Ἀνασελίτιδος, Σιατίστιδος, Σελίτιδος (νῦν Ἐρατύρας), ἀσφαλῶς τὸ νοτιώτερον μέρος τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης περὶ τὴν Καισαρειάν καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ παρὰ τὴν Σιατίστιαν στενὸν (= Μπουγάζι), τὸ ἄγον εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ἀλιάκμονος, καὶ τὴν περιοχὴν τῶν Καραγιαννίων. Περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς ἀρχαίας Ἐλιμιώτιδος βλέπε Leake, Travels in northern Greece. London 1835, τόμ. III, σ. 304 κέ. Desdèvises-du-Dezert, Géographie anc. de la Macéd. Paris 1863, σ. 304 κέ. Heuzey-Daumet, Mission archéol. de Macéd. Paris 1876, σ. 285 κέ. Abel, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας (μετάφρ. Δήμιτσα). σ. 8 κέ. Forbiger, Handbuch der alten Geographie. Hamburg 1877, τόμ. III, σ. 725. Μ. Δήμιτσα, Ἀρχαία γεωγραφία τῆς Μακεδονίας. Ἀθῆναι 1874, ἀερ. II, σ. 68 κέ. καὶ Ἡ Μακεδονία ἐν λίθοις φθεγγομένοις κλπ. 1896, σ. 516 κέ. Oberhummer, RE V, 2367)8. Παπαδάκιν ἐν Ἀθηνῶν, τόμ. 25 (1913) σ. 410 κέ. Geyer, Makedonien, σ. 12 καὶ RE XIV, 651)2. Hammond, B.S.A. XXXII (1931)32, σ. 146, πρτ. 1. Κεραμόπουλλον, AE 1932, σ. 99 κέ. καὶ Ὁ Rouqueville (Voyage de la Grèce. Paris 1826, τόμ. II, σ. 510) οὐχὶ ὀρθῶς περιορίζει τὴν Ἐλιμιώτιν μόνον εἰς τὴν περιοχὴν Ἀνασελίτιδος, οἱ δὲ Wace καὶ Woodward (B.S.A. XVII (1911)12), σ. 181.186-7) εἰς τὴν περιοχὴν Σερβίων-Βελβενδοῦ.

Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως συναντῶμεν ὑπὸ διαφόρους τύπους εἰς τὰς πηγάς. Οὕτως ὁ Λίβιος (XLI, 21, 5), ὁ ὁποῖος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀκολουθεῖ τὴν παράδοσιν τοῦ Πολυβίου, μᾶς παραδίδει τὸν τύπον *Elimēan* (= Ἐλίμειαν), ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὁ Ἐφέσιος¹ κατ' οὐδέτερον γένος: Ἐλίμειον. Εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὁμοως, τὸν Ἡρωδιανόν (II, 505, 31. ἐκδ. Lenz), τὸν Κλαύδιον Πτολεμαῖον (III, 12, 18) καὶ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον (ἐν λ. Ἐλιμία). ἄπαντᾶ ὁ τύπος Ἐλιμία. εἰς τινὰς δὲ κώδικας τοῦ Πτολεμαίου καὶ εἰς τὸν Ἡρωδιανόν (I, 172, 1) καὶ Ἐλυμία (Ἐλυα). Ἡμεῖς ἐνταῦθα, ἀκολουθοῦντες τὴν ἀρχαιότεραν παράδοσιν (Πολύβιος — Λίβιος), θὰ κάμωμεν χρῆσιν τοῦ τύπου Ἐλίμεια, διὰ τὴν ὁμώνυμον δὲ ἐπαρχίαν, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἐπίσης ὑπὸ διαφόρους τύπους μᾶς παραδίδεται (Ἐλίμεια,² Ἐλιμία³ καὶ Ἐλιμιώτις⁴), τοῦ τύπου Ἐλιμιώτις ἀπλῶς ἵνα ἀποφύγωμεν πᾶσαν σύγχυσιν, δυναμένην νὰ προκληθῇ λόγῳ τῆς ὁμωνυμίας.

Ἡ ὑπαρξίς τῆς πόλεως ὁητῶς μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (ἔ. ἀ.), τοῦ Στράβωνος⁵ καὶ τοῦ Ἡρωδιανοῦ (I, 172, 1), ἀσφαλῶς δὲ ἐξάγεται καὶ ἐκ τινος χωρίου τοῦ Λίβιου (XLI, 21, 5-7). Τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν πορείαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως διὰ τῆς Ἐλιμείας τὸν χειμῶνα τοῦ 170)69 π.Χ., ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς: «Et Perseus Elimēam profectus et circa eam exercitu lustrate ad Stratum vocantibus Epirotis ducit. 6. Stratus validissima tum aris Aetoliae erat; sita est super Ambracium sinum prope amnem Iakchum, cum decem milibus peditum eo profectus est et equitibus trecentis, quos pauciores propter angustias viarum et asperitatem duxit. 7. tertio die cum pervenisset ad Citium montem, vix transgressus propter altitudinem nivis locum quoque castris aegre invenit». Καθὼς βλέπομεν ἐν τῷ χωρίῳ ὁητῶς δὲν δηλοῦται ἡ πόλις. Ἡ ἐν αὐτῷ

¹ Παρὰ Ἡρωδιανῶ II, 505, 31 καὶ Στεφ. Βυζαντ. ἐν λ. «Ἐλιμία».

² Πρβ. Ἀριστ. Πολιτ. Ε, 10, σ. 1311β. Στραβ. VII, σ. 326. Liv. XLII, 55.5.

³ Πρβ. Ξενοφ. Ἑλλ. V, 2, 38. Liv. XXXI, 40, 1. Παρὰ Πλευτάρχῳ δὲ (Αἰμιλ. 9, 4), ἀν ὁρθῶς ἔχη παραδοθῆ, καὶ ὁ τύπος Ἐλιμία.

⁴ Ἀρχ. Ἀναβ. I, 7, 5. Liv. XLV, 30, 6 (Elimiotis).

⁵ Παρὰ Στεφ. Βυζαντ. ἐν λ. «Ἐλιμία, πόλις Μακεδονίας. Στράβων ἐβδόμου». Εἰς τὸ σφζόμενον μέρος τοῦ ἐβδόμου βιβλίου (σ. 326) δὲν γίνεται λόγος περὶ τῆς πόλεως, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐπαρχίας. Ἐπειδὴ ὁμοως ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ὁμιλεῖ ὁητῶς καὶ μόνον διὰ τὴν πόλιν, πρέπει νὰ υποθέσωμεν ὅτι τὸ ἀναφερόμενον ὑπ' αὐτοῦ χωρίον τοῦ Στράβωνος ἀνήκεν εἰς τὸ ἀπολεσθὲν τμήμα τοῦ βιβλίου τούτου. Πρβ. ἐπίσης παράλληλον χωρίον τοῦ Στράβωνος παρὰ Στεφ. Βυζαντίῳ (ἐν λ. Δουριόπος), ἀναφερόμενον εἰς τὴν πόλιν Δουριόπον, ἡ ὁποία ὁμοως δὲν μνημονεύεται ἐν τῷ σωθέντι μέρει τοῦ ἐβδόμου βιβλίου (βλ. σ. 326). Ἡ ὑπαρξίς τῆς πόλεως ἐβεβαιώθη ὑπὸ ἐπιγραφῆς. Βλ. Δήμιτσα, Ἡ Μακεδονία, σ. 293.

ὅμως ὑπάρχουσα φράσις circa eam δεικνύει ὅτι πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν αὐτήν, καὶ ὅχι τὴν ὁμώνυμόν της ἐπαρχίαν,¹ περὶ τὴν ὁποίαν ἦτο ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἡ lustratio τοῦ στρατεύματος.² Τὰ ἀνωτέρω χωρία εἶναι τὰ μόνα, εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος περὶ τῆς πόλεως Ἑλιμείας, οὐδαμοῦ δ' ἄλλοῦ παραδίδεται τι περὶ αὐτῆς. Ἐάν δ' ἐξαιρέσωμεν τὸ χωρίον τοῦ Λιβίου, πάντα τ' ἄλλα ξηρῶς ἀναφέρουν αὐτὴν ὡς μίαν τῶν πόλεων τῆς Μακεδονίας. Δι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη πρὸς καθορισμὸν τῆς θέσεώς της νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο καὶ τὰ ὀλίγα νεώτερα εὐρήματα ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν. Ἐπακόλουθον τῆς ἐλλείψεως αὐτῆς τῶν πηγῶν ἦτο νὰ διατυπωθοῦν καὶ εἰς τὸ παρελθὸν ποικίλαι ὑποθέσεις περὶ τῆς θέσεως τῆς πόλεως. Οὕτως ὁ Desdesises³ καὶ ὁ τοῦτον ἀκολουθῶν Δήμιτσας,⁴ συσχετίζοντες ἐτυμολογικῶς τὸ ὄνομα Ἑλίμεια μὲ τὸ ὄνομα τοῦ σημερινοῦ χωρίου Βελεμιστί, ὑποθέτουν ὅτι αὕτη εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν τοῦ χωρίου τούτου, δηλ. 25 χλμ. περίπου νοτιοανατολικῶς τῶν Γρεβενῶν καὶ ἐπὶ τῆς βορείου ὑπαρρείας τῶν Καμβουνίων ὄρεων. Ἐκεῖ κειμένη ἢ πρωτεύουσα τῆς ἀρχαίας Ἑλιμιώτιδος ἐχρησίμευε κατ' αὐτοὺς ὡς προπύργιον κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν πελασγικῶν φύλων τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Forbiger⁵ τοποθετεῖ αὐτὴν καὶ τὸ στενὸν Βολούστανα μεταξὺ τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τῶν Καμβουνίων. Ὁ Kierpert (FOA πιν. XVI) τὴν τοποθετεῖ μεταξὺ Γρεβενῶν καὶ Τσουρχλίου (νῦν Ἅγιος Γεώργιος), ὁ δὲ Παπαδάκης⁶ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ χωρίον Τσουρχλί καὶ δὴ εἰς τὸν λόφον τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ὁ Kromayer⁷ ἀρτίνει νὰ ἐννοηθῇ ὅτι αὕτη ἔκειτο εἰς τὴν περιοχὴν τῆς σημερινῆς Σιατίστης. Ἄλλοι πάλιν τὴν ἀναζητοῦν εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς Ἑλιμιώτιδος, τὸ περιλαμβάνον τὴν μεταξὺ Βουρίνου καὶ Πιερίων περιοχὴν. Ὁ Wace καὶ ὁ Thompson⁸ π.χ. στηρίζονται εἰς μίαν λατινικὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐποχῆς τοῦ Τραϊανοῦ, εὐρεθεῖσαν

¹ Πρβ. Desdesises-du-Dezert, ἔ.ἀ. σ. 304.

² Περὶ τοῦ καθαρμοῦ τοῦ στρατεύματος βλ. Bouché-Leclercq ἐν Dictionnaire des antiquités grecq. et rom. τῶν Daremberg-Saglio, Μέρος 2, τ. III ἀρθρ. Lustratio, σ. 1428 κέ.

³ Ἐ. ἀ. σ. 305.

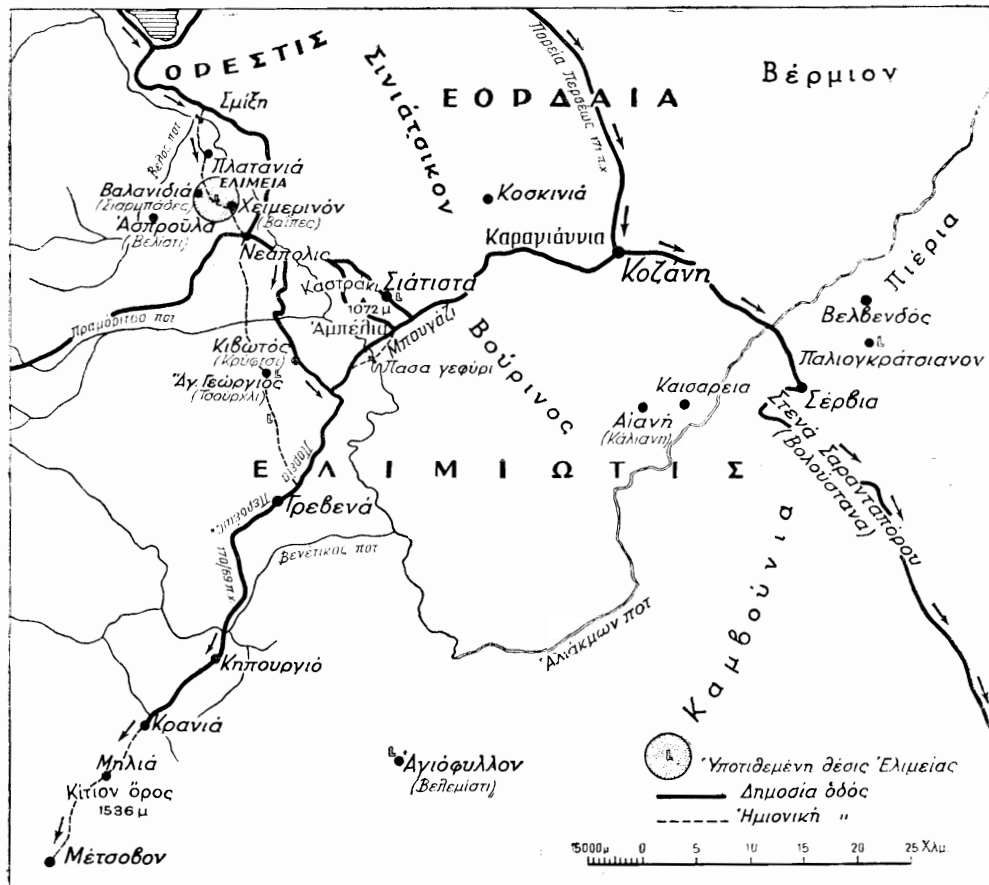
⁴ Δήμιτσας, Ἀρχαία γεωγραφία τῆς Μακεδονίας, σ. 74 καὶ Ἡ Μακεδονία ἐν λιθοῖς φθεγγόμενοις κλπ., σ. 218.

⁵ Ἐ. ἀ. τόμ. III, σ. 725.

⁶ Ἀθηνᾶ, ἔ. ἀ. σ. 445.

⁷ Antike Schlachtfelder in Griechenland. Berlin 1907, τόμ. II, σ. 263. πρτ. 2. πρβ. καὶ χάρτην ἐν σ. 262.

⁸ B.S.A. XVII (1910)11, σ. 201-2 Πρβ. καὶ Ἱ. Παπασταύρου (Μακεδονικὴ πολιτικὴ, σ. 15 καὶ πρτ. 6), ὁ ὁποῖος ὅμως τὸ Παλαιογκράτισιανον ὀνομάζει Παλαιόκαστρον, νομίζει δὲ οὐχὶ ὀρθῶς ὅτι ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἐπιγραφὴ εὐρέθη εἰς τὸ χωρίον τοῦτο.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΙΜΙΩΤΙΔΟΣ

τὸν Ἀπριλίον τοῦ 1911 βορείως τῆς Ἐλασσόνης, καὶ εἰς ἓν χωρίον τοῦ Λιβίου (XLII, 53, 5), τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς ἄλλην πορείαν τοῦ Περσέως κατὰ τὸ ἔτος 171 π.Χ. διὰ τῆς Ἑλιμιώτιδος,¹ νομίζουν ὅτι δυνατὸν τὸ σημερινὸν κάστρον τοῦ Παλαιογγρατσιάνου νὰ ἦτο ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας Ἑλιμείας. Ὁ Ἀρβανιτόπουλος² τέλος, χωρὶς νὰ δικαιολογῇ τὸ πρῶγμα, δέχεται ὅτι αὕτη εὐρίσκετο εἰς τὴν περιοχὴν τῶν σημερινῶν Καίλαριων. Ἄλλ' αὕτη, ὡς γνωστὸν, ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἑορδαίαν καὶ ὄχι εἰς τὴν Ἑλιμιῶτιν. Ὅλοι ὅμως αὐταὶ αἱ ὑποθέσεις ὀλίγον φαίνονται πιθαναί. Ἰδιαιτέρως ἀπίθανος εἶναι ἡ γνώμη ἐκείνων, ποὺ τοποθετοῦν τὴν Ἑλίμειαν εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς ἐπαρχίας, εἰς τὴν περιοχὴν Σερβίων - Βελβενδοῦ. Διότι ὄχι μόνον ἡ ἵπαρξις τῆς δευτέρας ἐλιμιωτικῆς πόλεως, τῆς Αἰανῆς, εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν, βεβαιωθείσα ἤδη καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν,³ μᾶς καθιστᾷ διστακτικὸς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἀξιολογώτεραι πόλεις τῆς Ἑλιμιώτιδος ἔκειντο εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν, εἰς μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων δὲν ἐξάγεται τοιοῦτόν τι, πλὴν τοῦ ὅτι ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἀνῆκεν ἄλλοτε εἰς τὴν Ἑλιμιῶτιν. Εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ Λιβίου (XLII, 53, 5), ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς πορείας τοῦ Περσέως διὰ τῆς Ἑλιμείας (=Elimeia),⁴ δὲν ἐννοεῖται ἡ πόλις, ἀλλὰ ἡ ἐπαρχία.

Διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῆς πόλεως νομίζομεν ὅτι στοιχεῖα σπουδαῖα καὶ ἀξιόπιστα⁵ παρέχει μόνον τὸ ἐν ἀρχῇ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Λιβίου, εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ὁποῖου εἰσερχόμεθα. Ὁ Λίβιος ἐξιστορῶν τὴν χειμερινὴν ἐκστρατείαν τοῦ Περσέως εἰς τὴν Ἰλλυρίαν ἀναφέρει ὅτι

¹ Ἡ πορεία αὐτὴ τοῦ Περσέως ἔγινε διὰ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης ἀπὸ Ἑορδαίας διὰ τῆς Ἑλιμιώτιδος καὶ τῶν Βολουστάνων (στενά τοῦ Σαρανταπόρου) εἰς Θεσσαλίαν.

² Λεξικὸν Ἑλευθερουδάκη, τόμ. 5, σ. 237, ἀρθρ. «Ἑλιμία».

³ Βλ. Heuzey - Daumet, Mission archéologique de la Macédoine, σ. 285 κέ. Δήμιτσα, Ἡ Μακεδονία κλπ., σ. 219-227. Hirsfeld, RE 1925. Lolling, Hellenische Landeskunde ἐν Handbuch der Altertumswissenschaft, τόμ. III, σ. 234. Geyer RE XIV, 657 καὶ Α. Κεραμόπουλον (Ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι ἐν τῇ Ἄνω Μακεδονίᾳ, AE 1933, σ. 38 51), ὅστις ἐκτενέστερον ἐξετάζει τὴν θέσιν τῆς πόλεως.

⁴ Ὁ Λίβιος ἔ.ά. ἐπὶ λέξει λέγει τὰ ἑξῆς: postero die in Elimeam ad Halicmona fluvium processit.

⁵ Ὁ Λίβιος τὰς πληροφορίας του διὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Περσέως πόλεμον τῶν Ρωμαίων ἀντλεῖ παρ' ἀξιόπιστου μάρτυρος, τοῦ Πολυβίου (Πρβ. τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα τοῦ Πολυβίου καὶ δὴ τοῦ XXVIII βιβλίου, ἀπόσπ. 8. H. Nissen, Kritische Untersuchungen über die Quellen der vierten und fünften Dekaden, σ. 258. Münzer, RE XIII, 840 κέ.), ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ ἔτος 169 π.Χ. λαβὼν μέρος ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας (Πολύβ. XXVIII, 13) παρὰ τῷ Μαρκίῳ Φιλίππῳ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ρωμαίων κατὰ τοῦ Περσέως εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν Μακεδονίαν.

οὗτος, ἐπιστρέφων ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Αἰτωλίαν διὰ τὴν νέαν του χειμερινὴν ἐπιχείρησιν, διῆλθεν ἐκ τῆς Ἑλίμειας, ἔνθα ἔκαμε τὸν καθαρισμὸν τοῦ στρατεύματός του, ἐκεῖθεν δὲ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἔφθασεν εἰς τὸ Κίτιον ὄρος, δηλ. τὸ σημερινὸν στενὸν τῆς Μηλιάς, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὰ ὄρια τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπειροῦ. Ἡ ὁδὸς, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν οὗτος κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τὴν ὁποίαν ὁ Λίβιος¹ εἰς τὴν σύντομόν του ἀφήγησιν δὲν ἀναφέρει, πιθανώτατα ἦτο ἡ διερχομένη διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Μοναστηρίου, διότι ἀκριβῶς εἰς αὐτήν, εἰς τὸ βορειότερόν της μέρος, ἔκειτο ἡ πόλις τῶν Δευριόπων Στύβερα,² ἣτις ἐχρησίμευσεν ἐπανειλημμένως εἰς αὐτὸν ὡς βάσις καὶ ὀρμητήριον διὰ τὰς ἐν Ἰλλυρίᾳ ἐπιχειρήσεις του. Κατὰ ταῦτα ἡ Ἑλίμεια πρέπει νὰ ἔκειτο ἐπὶ μιᾷ γραμμῆς, ἡ ὁποία ἦν ὡσεὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Μοναστηρίου μετὰ τῆς Ἡπειροῦ καὶ διήρχετο διὰ τῆς Ἑλιμιώτιδος. Ἀπὸ τὴν κοιλάδα ὅμως τοῦ Μοναστηρίου σήμερον δύο δρόμοι φέρουν πρὸς τὴν Ἡπειρον διὰ τῆς Δ. Μακεδονίας. Ὁ πρῶτος, ὁ ὀμαλώτερος μὲν, ἀλλὰ μακρότερος, εἶναι ὁ διερχόμενος διὰ τῆς Φλωρίνης, Μπανίτσης, Καϊλαριῶν (νῦν Πτολεμαΐδος) καὶ Κοζάνης, ὁπόθεν εἰσέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Σιατίστης (Μπουγάζι) εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς Ἑλιμιώτιδος καὶ διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Πασᾶ φθάνει εἰς Γρεβενά. Ἐκ τῶν Γρεβενῶν κατευθυνόμενος πρὸς νότον διέρχεται διὰ τῶν χωρίων Κηπουργιοῦ καὶ Κρανιάς καὶ φθάνει εἰς τὸ χωρίον Μηλιά καὶ διὰ τοῦ χανίου Τζάν-Χορταῶ εἰς Μέτσοβον τῆς Ἡπειροῦ. Ὁ δεύτερος, ὁ ὀλιγώτερον μὲν ὀμαλός, ἀλλὰ βραχύτερος, εἶναι ὁ διὰ Φλωρίνης, Πισοδερίου, Καστοριάς, Χρουπίστης, Σμίξης,³ Πλατανιάς, Νεαπόλεως, Γρεβενῶν, ἔνθα συναντᾶται μὲ τὸν προηγούμενον. Ποῖον ἐκ τῶν δύο ἠκολούθησεν ὁ Περσεὺς δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Λιβίου. Ἔχω ὅμως τὴν γνώμην ὅτι μία σύντομος ἐξέτασις τῶν αἰτίων τῶν χειμερινῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας αὗται διεξήχθησαν θὰ μᾶς ἐβοήθει εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Περσεὺς καὶ ἐκ προσωπικῆς πείρας καὶ ἐκ τῶν πολέμων τοῦ πατρὸς του ἐναντίον τῶν Ρωμαίων ἐγνώριζεν ἤδη ἀρκετὰ

¹ Καὶ εἰς τὰ σωθέντα ἀποσπάσματα τοῦ Πολυβίου δὲν ὑπάρχει τι περὶ τῆς πορείας αὐτῆς τοῦ Περσέως.

² Τὰ Στύβερα ἢ Στούβερα ἔκειντο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παρὰ τὸ σημερινὸν Τσεπικοβο, 24 χλμ. περίπου βορείως τοῦ Μοναστηρίου. Περὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ βλέπε Kromayer, ἔ. ἀ. σ. 22, πρτ. 1. Geyer, RE XIV, 669-70. Oberhummeler, RE 2R IV, 395, ἄρθρ. «Stubera» καὶ N. Vulić, Une inscription grecque de Macéd. Mélanges Glotz. Paris 1932, σ. 87b.

³ Σήμερον ἡ δημοσία ὁδὸς ἀπὸ Σμίξης μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Καφτάν-ἀγᾶ ἀκολουθεῖ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, συναντᾶται δὲ μὲ τὴν προηγούμενην εἰς τὴν Νεάπολιν.

τὴν δυνάμιν των, ὥστε νὰ μὴ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ ἠδύνατό ποτε νὰ ὑπερισχύσῃ. Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τῆς παρατάσεως τοῦ πολέμου, ἦτο νὰ δημιουργήσῃ τοιαύτην πολιτικὴν κατάστασιν εἰς τὴν Βαλκανικὴν, ὥστε οἱ Ῥωμαῖοι βλέποντες τὰς δυσχερείας τοῦ ἀγῶνος νὰ παραιτηθοῦν ἐν τέλει τῆς ἰδέας τῆς καθυποτάξεως τῆς Μακεδονίας. Διὰ τῶν ἐπιχειρησέων του λοιπὸν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα (170)69 π.Χ.) ἀπέβλεπεν οὗτος, καθὼς προκύπτει καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Λιβίου, εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχῃ πολιτικὰ ὀφέλη μᾶλλον ἢ στρατιωτικά¹ εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν συντομώτερον χρόνον καὶ ἐφ' ὅσον ὁ χειμὼν δὲν ἐπέτρεπε τὴν εἰσβολὴν ὁμοιαῖκῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Μακεδονίαν.² Τὰς ἐπιχειρήσεις του ὅμως ὁ Περσεὺς εἰς τὴν Ἰλλυρίαν ἤρχισε περὶ τὰ μέσα τοῦ χειμῶνος³ καὶ ἐκεῖ παρέμεινε 1 1)2—2 μῆνας τοῦλάχιστον.⁴ Ὅθεν μέχρι τῆς ἀνοίξεως, ὁπότε θὰ ἀνεκθύνοντο αἱ ἐπιθέσεις τῶν Ῥωμαίων ἐναντίον τῆς Μακεδονίας, δὲν εἶχεν ἀρκετὸν χρόνον διαθέσιμον, ἀφοῦ μάλιστα εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ νέαν ἐπιχείρησιν, εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα. Πράγματι δὲ πόσον ἐβιάζετο νὰ τετρατίσῃ αὐτὰς πρὸ τῆς λήξεως τοῦ χειμῶνος δεικνύει ὄχι μόνον ἡ ἐσπευσμένη καθοδὸς του ἐκ τῆς Ἑλιμείας⁵ εἰς τὴν Στραίτον—διάστημα 270 χλμ.⁶ διήνυσεν ἐντὸς ἑννέα ἡμερῶν⁷—ἀλλὰ καὶ ἡ ἔγκαιρος ἐπάνοδος του ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ὑπὸ τοιαύτας λοιπὸν συνθήκας πρέπει οὗτος νὰ ἠκολούθησε τὸν συντομώτερον δρόμον διὰ τῆς Ὀρεσιτίδος καὶ ὄχι τὸν διὰ τῆς Ἑορδαίας. Μάλιστα ἡ διέλευσίς του διὰ τῆς Ὀρεσιτίδος, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε' εὐρίσκετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιρροὴν τῶν Ῥωμαίων,⁸ ἠδύνατο καὶ πολιτικοὺς σκοποὺς νὰ ἐξυπηρετήσῃ. Διότι μία ἐπίδειξις τῆς δυνάμεώς του εἰς τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἐπικράτιν πολὺ θὰ ἐνεθάρρυνε τοὺς ἐκεῖ φίλους του. Ἐννοεῖται ὅτι ἢ ἐκ 400 ἐθελοντῶν Ἠπειρωτῶν ἀποτελουμένη ὁμοιαῖκὴ δύναμις,⁹ ἣτις ἐστάθμευεν ἐκεῖ διὰ τὴν φύλαξιν τῶν συνόρων καὶ τῆς χώρας, ἂν δὲν εἶχε συμπτυχθῆ εἰς τὴν Λυχνιδὸν μετὰ τὴν νικηφόρον προέλασίν του εἰς τὴν Ἰλλυρίαν, ὁποσδήποτε δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ προβάλλῃ ἀντίστασιν τινα εἰς μίαν δύναμιν ὑπερβαίνουσαν τὰς 10.000 ἀνδρῶν.

¹ Liv. XLIII, 18, 3. 19, 14.

² Liv. XLIII, 18, 1.

³ Liv. ἔ. ἀ. «sub tempus brumae».

⁴ Πρβ. Kromayer, ἔ. ἀ. σ. 263, πρτ. 1.

⁵ Ὁ Περσεὺς εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἑλίμειαν περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου ἢ ἀρχὰς Μαρτίου. Πρβ. Kromayer, ἔ. ἀ.

⁶ Περὶ τῆς ἀποστάσεως βλέπε κατωτέρω.

⁷ Liv. ἔ. ἀ. 21, 7-9. 22, 1-2. Πρβ. Kromayer, ἔ. ἀ. σ. 263, πρτ. 2.

⁸ Πρβ. G. Zippel, Die röm. Herrschaft in Illyrien, σ 73 κέ.

⁹ Liv. XLII, 38, 1.

Ὁ δρόμος οὗτος, ἂν καὶ ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως δευτερεύων, ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἄλλοτε ἀπὸ στρατοῦς. Οὕτω τὸ 48 π.Χ. ἐχρησιμοποιήθη ὑφ' ἐνὸς τῶν ἀντιστρατιγῶν τοῦ Καίσαρος, τοῦ Δομιτίου Καίβινου, κατερχομένου ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Φλωρίνης εἰς τὸ Αἰγίνιον (Καλαμπάκαν) τῆς Θεσσαλίας,¹ καὶ ἐν μέρει τὸ 199 π.Χ. ὑπὸ τοῦ ἑπτάτου Σουλπικίου Γάλβα κατὰ τοὺς πολέμους τῶν Ῥωμαίων ἐναντίον τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε', κατ' ἀντίθετον ὁμως διεύθυνσιν, ἦτοι ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς σημερινῆς Κοζάνης διὰ Σιατίστης (Μπουγάζι), Νεαπόλεως, Καστορίας πρὸς τὴν Κορυτσάν.²

Πλησίον λοιπὸν τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἣ ὁποία διέσχισε τὴν δαιτικὴν Ἐλιμιῶτιν ἀπὸ τοῦ βορειοτάτου της ἄκρου, περὶ τὴν σημερινὴν περιοχὴν τῆς Νεαπόλεως, μέχρι τοῦ στενοῦ τῆς Μηλιᾶς, πρέπει νὰ ἔκειτο ἡ Ἐλίμεια. Ποῦ ὁμως; Ὁ Παπαδάκις, καθὼς εἴπομεν ἀνωτέρω, τοποθετεῖ αὐτὴν εἰς τὸ χωρίον Τσοῦρχλι. Τοῦτο, κείμενον ἐπὶ μιᾶς συντομοτέρας μὲν, ἀλλ' ὀλιγότερον ὁμαλῆς (ἡμιονικῆς) διακλαδώσεως τῆς ἀνωτέρω ὁδοῦ, ἀπέχει ἀπὸ τὸ στενὸν τῆς Μηλιᾶς μόλις 55 χλμ.³ Ἐν τούτοις ὁ Λίβιος λέγει ὅτι ὁ Περσεὺς τὸ διάστημα ἀπὸ Ἐλιμείας μέχρι Κιτίου διήνυσεν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Ὅθεν, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Ἐλίμεια ἔκειτο ἐκεῖ, ἢ ἀπόστασις 55 χλμ. θὰ ἦτο πολὺ μικρὰ, ὥστε νὰ χρειασθῆ ὁ Περσεὺς τρεῖς ἡμέρας, ἵνα τὴν διανύσῃ, ἀφοῦ μάλιστα, ὡς προκύπτει καὶ ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας τριημέρους του πορείας ἐν Ἠπειρῷ,⁴ οὗτος δὲν ἐβάδιζεν ὀλιγότερον τῶν 90 χλμ. ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Βραδυτέρα πορεία αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐλιμιώτιδι δὲν φαίνεται πιθανή, διότι αἱ καιρικαὶ δυσχέρειαι καὶ αἱ ἔδαφικαὶ ἀνωμαλίαι, τὰς ὁποίας συνήνησεν ἐκεῖ, δὲν ἦσαν μεγαλύτεραι τῶν ἐν Ἠπειρῷ.⁵

Κατὰ ταῦτα ἡ Ἐλίμεια πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ βορειότερον τοῦ Τσοῦρ-

¹ Jul. Caes. Bell. civ. III, 79, 7. Βλ. Kromayer, ἔ. ἀ. σ. 402 καὶ πρτ. 1. Κεραμόπουλλον, ἔ. ἀ. σ. 60. Ὁ τελευταῖος ὁμως δέχεται ὅτι τὸ πρῶτον ἤμισυ τῆς πορείας ἔγινεν ὄχι διὰ τῆς Ὀρεστίδος, ἀλλὰ διὰ τῆς Ἐορδαίας, Βλάστης, Πέλλας.

² Liv. XXXI, 40, 1. Kromayer, ἔ. ἀ. σ. 27. Hammond. B.S.A. τόμ. XXXII (1931)32, σ. 144. Walbank, Phillip V of Macedon. Cambridge 1940, σ. 144.

³ Κατὰ τοὺς τοπογραφικοὺς χάρτας τοῦ ἑλλ. στρατοῦ (1945), χλμ. 1 : 100.000.

⁴ Liv. XLIII, 21, 8-9. 22, 1-2. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Kromayer, ἔ. ἀ. σ. 263, πρτ. 2, ὁ Περσεὺς διήνυσεν ἀπὸ Κιτίου μέχρις Ἀράχθου 94 χλμ., ἀπὸ Ἀράχθου δὲ μέχρι Στράτου 92 χλμ. Ἐπίσης ἡ τριήμερος πορεία τοῦ ἰδίου ἀπὸ Στυβέρρων μέχρις Οὐσκάνας κατὰ τὴν ἐν Ἰλλυρία ἐκστρατείαν του (Liv. XLIII, 18, 5) ὑπολογίζεται περίπου 100 χλμ. (;). Περὶ τῆς θέσεως τῆς Οὐσκάνας καὶ τῆς ἀποστάσεως αὐτῆς ἀπὸ Στυβέρρων βλ. Niese III, 141, πρτ. 4. Kromayer, ἔ. ἀ. σ. 258, πρτ. 1.

⁵ Πρβ. Liv. XLIII, 21, 8)9.

χλίου καὶ εἰς μίαν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ στενοῦ τῆς Μηλιάς, ἡ ὁποία νὰ ἀντιστοιχῇ πρὸς τὴν τριήμερον πορείαν τοῦ Περσέως. Οὕτως ἀγόμεθα εἰς τὴν βορείωσ τῆς Νεαπόλεωσ περιοχὴν, τὴν περιλαμβάνουσαν τὰ χωρία Σιαρμπάδες (νῦν Βαλανιδιά) καὶ Βαΐπες (νῦν Χειμερινόν).¹ Ἡ περιοχὴ αὕτη ἀπέχει ἀπὸ τοῦ στενοῦ τῆς Μηλιάς, τοῦ νοτιωτάτου σημείου τῆς Ἑλιμιώτιδος, περὶ τὰ 80 χλμ., ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ Περσεὺς ἐπορεύθη ὄχι διὰ τῆς δυσβατωτέρας καὶ κατὰ τι συντομωτέρας ὁδοῦ Νεαπόλεωσ—Τσουρχλίου—Γρεβενῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς ὁμαλωτέρας καὶ παραλιακμονίου ὁδοῦ Νεαπόλεωσ—Κρυφτισίου—Γρεβενῶν διὰ λόγους ὑδρεύσεωσ. Ἐὰν ληφθοῦν ἀκόμη ὑπ' ὄψιν αἱ διάφοροι πτυχώσεις τοῦ ἐδάφουσ καὶ τὸ σοβαρὸν ὕψος τῶν 1536 μ. τοῦ Κιτίου ὄρους, ὅπου μάλιστα κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Λιβίου ὁ Περσεὺς καθυστέρησε ὀλίγον λόγῳ τῶν πολλῶν χιόνων,² ἡ ἀπόστασις αὕτη πρέπει νὰ ἀναβιβασθῇ εἰς 85—90 χλμ., ὅσον δηλ. συνήθωσ ἐκάλυπτεν ὁ στρατὸς τοῦ Περσέωσ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν.

Ἡ περιοχὴ αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν τοποθετοῦμεν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλιμιώτιδος, εἶναι μία τῶν εὐφορωτέρων καὶ ὠραιοτέρων τῆσ κοιλάδοσ τοῦ Ἀλιάκμονοσ καὶ εὐρίσκειται παρὰ τὸ σημεῖον. ἔνθα συναντῶνται δύο σημαντικαὶ ἀρτηρίαι,³ μία μὲν ἡ συνδέουσα τὴν Ἀρτικὴν Μακεδονίαν μετὰ τῆσ Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίασ, ἡ δὲ ἄλλη τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν μετὰ τῆσ Βορείου Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίασ. Ἐν αὐτῇ εἰς τὸ χωρίον Σιαρμπάδες ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Κερραμοπούλλου⁴ ἀρκετὰ λείψανα ἀρχαίων κτισμάτων καὶ τάφοι, εἰς δὲ τὸ Βαΐπες πολλάκις μέχρι σήμερον ἦλθον εἰς φῶσ λείψανα ἀρχαῖα, νομίσματα, ὄστρακα, ἐν βάθρον ἐπιτύμβιον καὶ ἀνάγλυφον Διονύσου κ. ἄ.⁵ μαρτυροῦντα ἐκεῖ ἀρχαῖον συνοικισμὸν. Πρὸς τούτοις ἡ σχετικῶσ μεγάλη ἀφθονία ἀρχαίων ἐρειπίων καὶ ἄλλων ὑπολειμμάτων ἑλληνιστικῆσ καὶ ὁωμαϊκῆσ ἐποχῆσ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν⁶ καὶ καθ' ὅλην τὴν παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα ἔκτασιν μέχρι Τσουρχλίου καὶ Γρεβενῶν

¹ Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δύο χωρίων εἶναι 4 χλμ. περίπου. Βλ. συνημμένον χάρτην.

² Liv. XLIII, 21, 7 «vix transgressus propter altitudinem nivis».

³ Παρὰ τοὺς Σιαρμπάδες ἄλλοτε διήρχετο, φαίνεται, ἡ μεγάλη ἀρτηρία, ἡ συνδέουσα τὴν Καστορίαν μετὰ τὰ Γρεβενά, καθὼσ δεικνύει ἡ κοιλὴ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφουσ, ἡ προσελθοῦσα ἀπὸ τὴν μακρὰν καὶ συχὴν χρῆσιν τῆσ ὁδοῦ. Πρβ. Κεραμοπούλλου, ΠΑΕ 1932, σ. 44.

⁴ Ἐ. ἄ. 44-45 καὶ ΑΕ 1932, σ. 132.

⁵ Παπαδάκιν, ἐν Ἀθηνῶ 25 (1913), σ. 444)5.

⁶ Ἐπίσης εἰς τὸ ἐγγὺσ τῶν Σιαρμπάδων (4 χλμ.) κείμενον Βελίστι εὐρέθησαν πολλὰ λείψανα ἀρχαίων κτισμάτων, ἐπὶ δὲ τῆσ δεξιᾶσ ὄχθησ τοῦ παρ' αὐτὸ ὄροντοσ Βέλου καὶ φρούριου. Βλ. Κεραμοπούλλου, ΠΑΕ 1932, σ. 44 καὶ 1935, σ. 42-3.

⁷ Βλ. Wace-Woodward, ἔ. ἄ. σ. 181-186, Παπαδάκιν, ἔ. ἄ. Ἀρβανιτόπουλου, ΠΑΕ 1912, σ. 242 κέ. καὶ τὰς πολυαρίθμους ἐργασίασ τοῦ κ. Κερραμοπούλλου.

δεικνύει ότι ἐδῶ ἡ ζωὴ ἄλλοτε ὑπῆρξε πολὺ ἔντονος. Τοῦτο ὁμως προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν σημαντικοῦ ἀστικοῦ κέντρου, οἷον ἀσφαλῶς ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐκτεταμένης αὐτῆς μακεδονικῆς ἐπαρχίας.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ ἱστορικοὶ ἀκόμη λόγοι συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς τοποθετήσεως τῆς Ἑλιμείας εἰς τὴν βορειοδυτικὴν αὐτὴν περιοχὴν τῆς Ἑλιμιώτιδος. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπικρατεστέραν σήμερον ἄποψιν, καθ' ἣν οἱ Μακεδόνες κατήλθον ἀπὸ Βορρᾶ,¹ ἐκ τῆς Ὁρεστίδος δὲ ἔπειτα καὶ τῆς Ἑλιμιώτιδος² ἐπεξετάθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ εἰς τὴν Κάτω λεγομένην Μακεδονίαν, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ τὰ μακεδονικὰ ἐκεῖνα φῦλα, τὰ καταλαμβάνοντα τὴν περὶ τὸν μέσον ὄρυν τοῦ Ἀλιάκμονος χώραν, οἱ Ἑλιμιῶται δηλ.,³ ἠκολούθησαν τὸν μόνον φυσικὸν δρόμον, τὸν ἄγοντα ἐκ τῆς Ὁρεστίδος εἰς τὴν Ἑλιμιῶτιν κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ. Ἡ ἐπέκτασις τῆς αὐτῶν πρὸς Νότον καὶ ἡ κατάληψις τῆς παραλιακμονίου χώρας μέχρι τῶν Ηιερώων καὶ Καμβουνίων ὄρεων δὲν θὰ ἔγινε ταυτοχρόνως, ἀλλὰ σταδιακῶς καὶ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα,⁴ καθὼς δυνάμεθα νὰ

¹ Πρβ. π.χ. Hertley ἐν B.S.A. XXVIII (1926)27, σ. 190 κέ. καὶ Κεραμοπούλλου, Ἑλληνικά, τόμ. Β', σ. 106 κέ.

² Geyer, RE XIV, σ. 698 κέ. Κεραμοπούλλου, Μακεδονία καὶ Μακεδόνες, Ἀθήναι 1930, σ. 9 κέ.

³ Οἱ Ἑλιμιῶται (Μακεδόνες) ἔλαβον τὸ εἰδικὸν τοῦτο ὄνομα ἐκ τῆς περιοχῆς, ἐνθα ἐγκατεστάθησαν, ἐκ τῆς Ἑλιμείας, ὡς οἱ Ὁρέσται ἐκ τοῦ Ὄρους, οἱ Λυγκησταὶ ἐκ τοῦ Λυγκου, οἱ Ἑορδαῖοι ἐκ τῆς Ἑορδαίας (τῆς χώρας τῶν Ἑορδῶν) κλπ. Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ αὐτῶν παρήχθη ἔπειτα ὁ τύπος Ἑλιμιῶτις, ὡς ἐκ τῶν Λυγκιστῶν Λυγκηστίς. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας τὴν προέλευσίν του ἔχει κατὰ πάσαν πιθανότητα, καθὼς δεικνύει καὶ ὁ ἄλλος τύπος Ἑλυμία καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μυθικοῦ ἦρωος καὶ ἐπωνύμου αὐτῆς Ἑλύμιου, ἐκ τοῦ φυτοῦ ἑλύμιου, εἶδος ἐγγύρου (Θεοφ., Φ. ἱ. IV, 4, 10. VIII, 1, 1. 11, 1. Πολυβ. II, 15, 2. Διοσκ. II, 120. Ἡσυχ. ἐν λ. «Ἑλυμα»), τὸ ὅποσον εἰς τὴν ἀρχαιότητα φαίνεται ὅτι εὐρέως ἐκαλλιιεργεῖτο εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα χώραν καὶ θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν κατοίκων ὡς τροφή τῶν ζῴων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων, σιτοποιούμενον (πρβ. Ἱπποκρ. Γυναικείων II, 2, σ. 695 (ἐκδ. F. Ermerins) καὶ Διοσκ. ἔ. α.). Ἐκ τοῦ φυτοῦ τούτου, εὐρέως διαδεδομένου καὶ εἰς τὴν ὑπόλοιπον Ἑλλάδα, ἔλαβον τὸ ὄνομα τῶν πολλαῖ περιοχῶν καὶ μυθικῶ ἦρωος. Οὕτω πόλις Ἑλυμία ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν παρὰ τὰ σύνορα τῆς Μαινακείας καὶ τοῦ Ὁρχομενοῦ (Ξενοφ. Ἑλλ. VI, 5, 13), εἰς τὴν Εὐβοίαν παρὰ τὴν θεσπ. τῆς σημερινῆς Λίμνης (ἴσως ἐκ τοῦ (Ἑ) Λύμνι, παρετυμολογικῶς) ἢ πόλις Ἑλύμιον καὶ εἰς τὴν Δ. Σικελίαν παρὰ τὸ Δρέπινον τὰ Ἑλυμα (Διον. Ἀλικαρν. I, 52, 4) Ἐπίσης Ἑλυμος εἶναι ὁ γενάρχης καὶ ἐπώνυμος τῶν Ἑλύμων τῆς Σικελίας (Σχολ. εἰς Λυκοφρ. 965, σ. 155) ἐκδ. (G. Kinkel) καὶ εἰς τῶν Κενταύρων, τῶν φορσευθεντῶν ὑπὸ τοῦ Καυέως (Ovid. Metam. XII, 460). Εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἄλλα ἄνοματα ἔχουν τὴν προέλευσίν των ἐκ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου. Οὕτως εἷς μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Ἑορδαίων (Ἑορδανῶν) ὀνομάζεται Κισσεὺς ἐκ τοῦ διονυσιακοῦ κισσοῦ προφανῶς.

⁴ Τὴν τάσιν αὐτῆν τῶν Ἑλιμιῶτων νὰ ἐπέκταθον πρὸς Νότον παρατηροῦμεν καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς ἀκόμη χρόνους. Ἡ βορειότερα περιοχὴ τῆς θεσσαλικῆς ἑφεροαβίας, ἡ Τρίπολις, πολλάκις κατέστη ἀντικείμενον διεκδικήσεως μεταξὺ τῶν

συμπεράνωμεν ἐκ τῶν παλαιῶν μακεδονικῶν μύθων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν κτίσιν τῶν ἐλιμιωτικῶν πόλεων. Κατ' αὐτοὺς ἰδρυτὴς τῆς ἐλιμιωτικῆς πόλεως Αἰανῆς¹ (παρὰ τὴν Κάλλιανην) ὑπῆρξεν ὁ Αἰανός,² ὁ υἱὸς τοῦ Ἑλίμου, ὅστις πάλιν ὑπῆρξεν ὁ οἰκιστὴς καὶ ἐπώνυμος τῆς πόλεως Ἑλιμιωμείας.³ Ἄν εἰς τοὺς μύθους αὐτοὺς ὑπάρχη μακρονή τις ἀπήχησις ἰστορικῆς ἀληθείας, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ οἰκισμὸς τῆς Αἰανῆς ἐγένετο μετὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους Ἑλιμιείας καὶ φυσικῶς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς περιοχῆς τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλιμιωτῶν Μακεδόνων. Ἄλλ' ἢ Αἰανὴ εὐρίσκειτο εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν ἔσχατιὰν τῆς Ἑλιμιώτιδος. Ἐπρέπει λοιπὸν ἢ προγενεστέρα αὐτῆς πόλις Ἑλίμεια νὰ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τμήματος τῆς ἐπαρχίας, ἔνθα ἐγκατεστάθησαν οἱ Ἑλιμιῶται κατ' ἀρχάς, ἀφοῦ ἢ ἄλλη ὁδός, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ κατέλθαιεν πρὸς Νότον, ἢ διὰ τῆς κοιλάδος τῶν Καϊλαρίων, ἀποκλείεται, ἐπειδὴ κατεῖχετο ὑπὸ τῶν Ἑορδῶν, οἱ ὁποῖοι ἀργότερον ἐξεβλήθησαν ἐκ τῆς χώρας τῶν κατὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν Ὀρειῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Ἡ τοποθέτησις ὅμως τῆς Ἑλιμείας βορείως τῆς Νεαπόλεως κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀλιάκμονος ἐστηρίχθη κυρίως ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως, ὅτι ὁ Περσεὺς ἠκολούθησε τὸν δρόμον, τὸν ἄγοντα διὰ τῆς Ὀρειτίδος καὶ κατὰ μῆκος τοῦ ὄρου τοῦ Ἀλιάκμονος. Ἄν ὅμως ὑποτεθῆ ὅτι ἢ πορεία αὐτοῦ δι' οἰονδήποτε λόγον, ὁ ὁποῖος σήμερον μᾶς διαφεύγει, ἐγένετο διὰ τοῦ ἑτέρου δρόμου, τοῦ διερχομένου διὰ τῆς κοιλάδος τῶν Καϊλαρίων, Κοζάνης, στενοῦ Σιατίστης, γεφύρας τοῦ Πασᾶ κλπ., τότε αὐτομάτως ἀνατρέπονται οἱ ἀνωτέρω συλλογισμοί. Θὰ ἔπρεπε δ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν Ἑλίμειαν ἢ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σιατίστης ἢ τῶν Κροαγιαννίων ἢ καὶ αὐτῆς τῆς Κοζάνης. Εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ εὐρίσκειτο αὕτη εἰς μίαν τῶν ἀνωτέρω περιοχῶν; Ὁ Κρομαγερὸς καθὼς εἶδομεν, μὴ γνωρίζων προφανῶς ἔξ ἰδίας ἀντιλήψεως τὰ μέρη, τοποθετεῖ εἰς τὴν Σιατίστην.⁴ Εἰς τὸν ὄρεινὸν ὅμως χῶρον τῆς πόλεως αὐτῆς (ὑψ. 900 μ. περίπου), ἢ ὁποία δι' ὅλως εἰδικοὺς λόγους ἤκμασε

Ἑλιμιωτῶν καὶ Περραιβῶν, κατὰ δὲ τοὺς μετὰ τὸν Φίλιππον τὸν Β' χρόνους ἐμφανίζεται πλέον ὡς ἀποτελοῦσα τμήμα τῆς Ἑλιμιώτιδος.

¹ Ὅτι ἡ Αἰανὴ ἀνήκεν εἰς τὴν Ἑλιμιώτιν, πλὴν τοῦ ἰδρυτικοῦ τῆς μύθου (πρβ. Ἄ. Κερραμόπουλλον ἐν ΑΕ 1933, σ. 47), ἀσφαλὲς τεκμήριον ἔχομεν κατὰ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Λιβίου ΧΙΙ, 53, 5, ἔνθα ἀναφέρεται ὅτι ὁ Περσεὺς κατερχόμενος τὸ 171 π.Χ. ἐκ τῆς λίμνης Βεγορίτιδος (διὰ τῆς κοιλάδος τῶν Καϊλαρίων) ἔφθασεν in Elimeam ad Halicmona fluvium. Ἄρα ἢ ἐπὶ τῆς ἀριστερῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ περιοχὴ ἀνήκεν εἰς τὴν Ἑλιμιώτιν. Πρβ. Κρομαγερ, ἔ. ὀ. σ. 236, πρτ. 2. Hammon d, ἔ. ὀ. σ. 146, 1.

² Στεφ. Βυζάντ. ἐν λ. «Αἰανή».

³ Στεφ. Βυζάντ. ἐν λ. «Ἑλιμία». Ἡρωδιαν. Ι, 172.

⁴ Κατὰ τὸν Κρομαγερ ἢ ὑπόστασις Σιατίστης· Μηλιάς εἶναι 70·80 χιλ.

ἐπὶ Τουρκοκρατίας, δὲν εὐρέθησαν λείψανα, μαρτυροῦντα ἀρχαῖον τινὰ συνοικισμόν. Τὸ δὲ 20' ΒΔ ταύτης κείμενον Καστροάκι (ὑψ. 1072) παρὰ τὴν θέσιν Γκριντίσι ἦτο μικρὸν ὄχυρὸν προϊστορικῶν χρόνων, διὰ τοῦ ὁποῖου, φαίνεται, ἐφυλάσσετο ἡ ὄρεινὴ διάβασις τῆς Σιατίστης καὶ ἡ κἀνωθεν αὐτοῦ περιοχὴ, καὶ δὲν ἐχρησίμευεν ὡς μόνιμος κατοικία ἀνθρώπων.¹ Ἄλλ' οὔτε καὶ κάτω τῆς Σιατίστης, εἰς τὰ λεγόμενα Ἰαμπέλια, ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξη ἡ ἀρχαία Ἐλίμεια, διότι καὶ ἐκεῖ σὺδαμοῦ συναντῶμεν ἴχνος ἀρχαίου συνοικισμοῦ. Ἐπειτα ὁ χῶρος οὗτος (2 χλμ. καὶ πλέον ἀπὸ τοὺς πρόποδας μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ Ἀλιάκμονος) εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλος πρὸς μόνιμον ἐγκατάστασιν ἀνθρώπων διὰ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν πηγαίου ὕδατος λόγῳ τῆς γεωλογικῆς συστάσεως τοῦ ἔδαφους, ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ ἦτο ἡ αὐτὴ καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.²

Ὅμοιος ἀπίθανος εἶναι ἡ τοποθέτησις τῆς πόλεως καὶ εἰς τὴν μικρὰν κοιλάδα τῶν Καραγιαννίων. Διότι, ἂν ἐξαιρέσωμεν ἓν φρούριον ἑλληνικῶν χρόνων παρὰ τὸ Καραμπουτζιλιά (νῦν Κοσκινιά), σὺδαμοῦ ἀλλοῦ εὐρέθησαν, τοῦλάχιστον μέχρι σήμερόν, λείψανα, μαρτυροῦντα τὴν θέσιν ἀρχαίας τινὸς πόλεως.

Εἰς δὲ τὴν Κοζάνην, ἂν καὶ ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε, φαίνεται, ἀρχαῖος συνοικισμός,³ διὰ πολλοὺς λόγους δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τοποθετηθῇ ἢ Ἐλίμεια. Ἐν πρώτοις ἡ περιοχὴ αὐτῆς εἶναι ἀμφίβολον ἂν ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἐλιμιῶτιν ἢ τὴν Ἐορδαίαν. Διότι μόνον περὶ τῆς περιοχῆς τῆς παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀλιάκμονος, ἔνθα ἔκειτο καὶ ἡ Αἰανή, ἠμποροῦμεν μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι ἦτο ἐλιμιωτικὴ, ὅχι ὅμως καὶ περὶ τῆς βορειότερον ταύτης κειμένης Κοζάνης. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δεχθῶμεν ὅτι αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἐλιμιῶτιν, πάλιν εἶναι δύσκολον νὰ πιστεῦσωμεν ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἐλιμιωτικαὶ πόλεις ἔκειντο εἰς μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν (μόλις 18 χλμ.) καὶ μάλιστα εἰς τὸ μικρότερον καὶ ὄχι εὐφορότερον τμῆμα τῆς ἐκτεταμένης ἐπαρχίας, ἐνῶ ἡ περιοχὴ, ἢ ἐκτεταμένη πέραν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀλιάκμονος, ἢ μεγαλύτερα καὶ πλουσιωτέρα, ἔσπερειτο πάσης σημαντικῆς πόλεως. Ἐπειτα, ἂν ἔκειτο ἡ προ-

¹ Περὶ τοῦ φρουρίου τούτου καὶ τοῦ προορισμοῦ του βλ. W a s e - W o o d - w a r d, ἔ. ἀ. σ. 182. Κ ε ρ α μ ὀ π ο υ λ λ ο ν, Ἑλληνικά, Ζ', σ. 45 καὶ ΑΕ 1932, σ. 89, 99.

² Εἰς ὀλοκληρὸν τὴν περιοχὴν ἀπὸ τῶν Καραγιαννίων μέχρι τῆς Γιαγκόβης οὐδὲ σταγὼν ὕδατος πηγαίου ὑπάρχει. Εἰς τὴν Σιάτισταν διατηρεῖται ἀκόμη ἡ παράδοσις, ὅτι, ὅταν αὕτη πρὸ τινων αἰώνων ἐκτίζετο, οἱ οἰκισταὶ τῆς παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ ἐγκατασταθῶν εἰς τὸν κάτω τῆς Σιατίστης χῶρον, ἀπέφυγον αὐτὸν λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ὕδατος.

³ Βλ. Χ. Μ α κ α ρ ὄ ν α, Ἐκ τῆς Ἐλιμείας καὶ Ἐορδαίας. ΑΕ 1936 (ἀρχ. χρόν.), σ. 13. Ἐσχάτως ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν Κοζάνην νέοι τάφοι, οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν ἐμελετήθησαν ἀκόμη.

τεύουσα ἐκεῖ, δηλ. ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καῖλαρίων—Κοζάνης—Σερβίων, τῆς σημαντικωτέρας ἀρτηρίας, τῆς συνδεούσης τὴν Δ. Μακεδονίαν μὲ τὴν Θεσσαλίαν, διὰ τῆς ὁποίας πολλάκις ἀναφέρονται μετακινήσεις στρατευμάτων καὶ κατὰ τὴν μακεδονικὴν ἐποχὴν, ἀλλὰ καὶ ἀργότερον κατὰ τὴν ὡμισαϊκὴν, δὲν θὰ ἔπρεπεν ἀρὰ γε νὰ γίνῃ ποτὲ μνεῖα αὐτῆς ὑπὸ τινος τῶν ἀρχαίων συγγραφέων; Ὁ Λίβιος π.χ., καθὼς εἶδομεν ἀνωτέρω, εἰς παρομοίαν περιπτώσειν δὲν ἀναφέρει τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν ἐπαρχίαν Ἑλίμειαν καὶ τὸν Ἀλιάκιονα. Τὸ σοβαρώτερον ὅμως κώλυμα διὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς Ἑλιμείας εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην εἶναι ἡ μεγάλη σχετικῶς ἀπόστασις, ἡ ὁποία χωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τὸ στενὸν τῆς Μηλιάς. Τὴν ἀπόστασιν αὐτήν, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τὰ 100 χιλ., θὰ ἦτο δύσκολον ὁ Περσεὺς νὰ διανύσῃ ἐντὸς 3 ἡμερῶν ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ μάλιστα μὲ τὰς δυσχερεῖας, ποῦ συνήνησεν εἰς τὸ Κίτιον ὄρος λόγῳ τῶν πολλῶν χιόνων.

Κατὰ τὸ ἀνωτέρω λοιπὸν τὸ πιθανώτερον μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ τοποθετήσωμεν τὴν Ἑλίμειαν, εἶναι ἡ βορείως τῆς Νεαπόλεως περιοχὴ, δηλ. τὸ ἀκρότατον βορειοδυτικὸν τιμῆμα τῆς ἀρχαίας Ἑλιμειώτιδος. Ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα ἐκ τῆς φιλολογικῆς παραδόσεως καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν καὶ ἀνασκαφῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ.

Πότε ἡ παναρχαία αὐτὴ πόλις τῆς Ἀντικῆς Μακεδονίας ἔπαισε νὰ ἐπιόχῃ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν μὲ βεβαιότητα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀντιγονιδῶν, ὅτε τὸ μακεδονικὸν κράτος ἤκμαζε, φαίνεται ὅτι ἦτο μία τῶν ἀξιολογωτέρων μακεδονικῶν πόλεων. Ἀλλὰ καὶ ἀργότερον, κατὰ τοὺς ὡμισαϊκοὺς χρόνους, εἶδομεν ὅτι συχνὰ ἀναφέρεται. Τὸν πρῶτον π.Χ. αἰῶνα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Λύχνου τοῦ ἐξ Ἐφέσου εἰς τὸ γεωγραφικὸν του ποίημα Εὐρώπη.¹ Ὁ Στράβων κατὰ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον (ξ.ά.) ἔκρινε λόγον περὶ αὐτῆς εἰς τὸ ἕβδομον βιβλίον τῶν Γεωγραφικῶν του, εἰς χωρίον ἀπολεσθέν. Μετὰ τρεῖς αἰῶνας, ἤτοι τὸν 2ον μ.Χ. αἰῶνα, μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ (I, σ. 172, 1)² ὡς πόλις τῆς Μακεδονίας, ὑπὸ δὲ τοῦ Κλαυδίου Πτολεμαίου εἰς τὴν γεωγραφικὴν του Ἐπιπέδῳ σημειώνεται μόνον αὐτὴ ἐκ τῶν πόλεων τῶν Ἑλιμειωτῶν.³ Ἐκτοτε δὲν γίνεται πλέον λόγος περὶ αὐτῆς.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος τὸν 6ον μ.Χ. αἰῶνα ἀναφέρει τὸ ὄνομά της εἰς τὸ λεξικόν του, ἐκ τούτου ὅμως δὲν ἠμποροῦμεν ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αὐτὴ ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν του. Διότι ὁ βυζαντινὸς οὗτος συγγραφεὺς πολλάκις περιλαμβάνει εἰς τὰ

¹ Στεφ. Βυζάντ. ἐν λ. «Ἑλιμία».

² Πρβ. ἀκόμη καὶ II, 505, 31.

³ Ἡ ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως μνημονευομένη ἀλλαγὴ (III, 12, 3) Βουλλίας ὡς πόλις τῶν Ἑλιμειωτῶν, ἀνήκεν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν. Πρβ. Forbiger, ἔ. ἀ. σ. 565.

Ἔθνικά του καὶ πόλεις, μὴ ὑπαρχούσας πλέον, ἀρκεῖ μόνον νὰ μνηστυνεύονται ὑπὸ τινος τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἐκ τῶν ὁποίων αὐτὸς ἐλάμβανε τὴν πληροφορίαν.¹ Εἰδικῶς δὲ τὸ περὶ Ἑλιμείας ἀρθρον του εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου δάνειον καὶ ἐπὶ λέξει ἀντιγραφή ἐκ τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Ἡρωδιανοῦ, καθὼς δεικνύει ἀπλή ἀντιπαράβολη αὐτοῦ πρὸς τὴν τελευταίαν τῶν δύο τούτων πηγῶν.² Μετὰ βεβαιότητος λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Ἑλιμεία κατὰ τὸν 2ον μ. Χ. αἰῶνα ὑπῆρχεν ἀκόμη καὶ ἀάλιστα ἢ το ἡ σημαντικώτερα πόλις ὀλοκλήρου τῆς περιοχῆς, ἣτις ἀπειλεῖ τότε τὴν Ἑλιμιώτιν. Τί ἀπέγινε μετὰ ταῦτα ; Ἐάν κατεστράφη ἢ ἀπλῶς περιῆλθεν εἰς ἀφάνειαν καὶ ἐλησμονήθη σὺν τῷ χρόνῳ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξακριβωθῇ. Ὅπωςδὴποτε οὔτε εἰς τὸν Συνέκδημον τοῦ Ἱεροκλέους οὔτε εἰς τὸ περὶ κτισμάτων τοῦ Προκοπίου οὔτε δὲ καὶ εἰς τοὺς περισωθέντας τίτλους τῶν ἐπισκόπων τῆς Δ. Μακεδονίας ἀναφέρεται τὸ ὄνομά της. Ἐκ τούτων καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οὐδὲν σαφὲς ἔχνος αὐτῆς μέχρις ἡμῶν διεσώθη δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αὕτη προώμως, ἴσως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν πέντων χρόνων, δὲν ὑπῆρχε πλέον ἢ τοῦλάχιστον εἶχε περιπέσει εἰς τοιαύτην ἀφάνειαν, ὥστε νὰ μὴ προκαλῆ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν συγγραφέων. Εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ἀναφέρονται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἑλιμιώτιδος νέα πόλεις, τὰ Σέρβια καὶ τὰ Γρεβενά, αἱ ὁποῖαι ἀντικατέστησαν τὸσον τινὰ τὰς παλαιὰς ἐλιμιωτικὰς πόλεις, τὴν Ἑλιμείαν καὶ τὴν Αἰανήν.

Δ. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ

¹ Βλ. Stempliger, Stud. zu den Ἔθνικὰ des Stephanos Byzantios Progr. München 1902, σ 618.

² Στεφ. Βυζάντ. :

Ἑλιμία, πόλις Μακεδονίας, Στράβων ἐβδόμῳ. ἀπὸ Ἑλύμου τοῦ ἥρωος ἢ ἀπὸ Ἑλένου ἢ ἀπὸ Ἑλύμα τοῦ Τυρρητῶν βασιλέως· τὸ Ἔθνικόν Ἑλιμιώτης. Ἀλέξανδρος δ' ἐν Εὐρώπῃ τῇ Ἑλιμείον φησί, διὰ μακροῦ τὴν μετὰ συλλαβὴν, τὴν δὲ λιὰ διὰ βραχέος τοῦ ι.

Ἡρωδιανὸς I, 172, 1 :

Ἑλυμος ἥρωος, ἀφ' οὗ Ἑλυμία πόλις Μακεδονίας.

καὶ ἐν II, 505, 31 : Ἑλιμία : Ἀλέξανδρος ἐν Εὐρώπῃ Ἑλιμιέον φησι διὰ μακροῦ τὴν μετὰ συλλαβὴν, τὴν δὲ λιὰ διὰ βραχέος τοῦ ι.